

ROCZNIK TOMISTYCZNY

7 (2018)

ROCZNIK TOMISTYCZNY
7 (2018)

ΘΩΜΙΣΜΟΣ ΤΑ ΧΡΟΝΙΚΑ
ANNARIUS THOMISTICUS
THOMISTIC YEARBOOK
THOMISTISCHE JAHRBUCH
ANNUAIRE THOMISTIQUE
ANNUARIO TOMISTICO
TOMISTICKÁ ROČENKA

ROCZNIK TOMISTYCZNY
7 (2018)

Naukowe Towarzystwo Tomistyczne
WARSZAWA

KOMITET REDAKCYJNY / EDITORIAL BOARD:

Michał Zembrzusi (sekretarz / secretary), Magdalena Płotka (zastępca redaktora naczelnego / deputy editor), Dawid Lipski, Izabella Andrzejuk, Artur Andrzejuk (redaktor naczelny / editor-in-chief)

RADA NAUKOWA / SCIENTIFIC COUNCIL:

Adam Wielomski, Stanisław Wielgus, Antoni B. Stępień, Sławomir Sobczak, Arkady Rzegocki, Andrzej Maryniarczyk, Marcin Karas, Krzysztof Kalka, Marie-Dominique Goutierre, Mieczysław Gogacz, Pavol Dancák, Paul J. Cornish, Mehmet Zeki Aydin, Artur Andrzejuk, Anton Adam.

RECENZENCI / REVIEWERS

Antoni B. Stępień, Paul J. Cornish, Tomasz Pawlikowski, Marie-Dominique Goutierre, Piotr Mazur, Grzegorz Hołub, Andrzej Jonkisz, Marek Prokop

REDAKCJA JĘZYKOWA / LANGUAGE EDITORS

Elżbieta Pachciarek (j. polski), Bernice McManus-Falkowska, Ewa A. Pichola, Magdalena Płotka (j. angielski), Christel Martin, Iwona Bartnicka (j. francuski), Adam M. Filipowicz, Michał Zembrzusi (greka, łacina)

PROJEKT OKŁADKI

Mieczysław Knut

OPRACOWANIE GRAFICZNE, SKŁAD I ŁAMANIE

Maciej Głowacki

© Artur Andrzejuk / Naukowe Towarzystwo Tomistyczne (wydawca / editor)

Warszawa 2018

ISSN 2300-1976

Rocznik Tomistyczny ukazuje się dzięki pomocy Jacka Sińskiego

Redakcja Rocznika Tomistycznego

ul. Klonowa 2/2

05-806 Komorów

POLSKA

Druk i dystrybucja:

WYDAWNICTWO von borowiecky

05-250 Radzymin

ul. Korczaka 9E

tel./fax (0 22) 631 43 93,

tel. 0 501 102 977

www.vb.com.pl e-mail: ksiegaria@vb.com.pl

WYDAWNICTWO
von borowiecky

Spis treści

Od Redakcji.....	11
Raymond Leo Cardinal Burke The Crisis regarding Marriage in the Present Day.....	13

Wokół myśli Étienne'a Gilsona w rocznicę śmierci

Mieczysław Gogacz Gilson i filozofia.....	39
Richard Fafara Philosophy and Civilization.....	53
Peter Redpath An American Perspective on the Christian Philosophy of St. Thomas Aquinas: Midwife to Birth of a New and Improved Global Civilization of Freedom!.....	61
Curtis L. Hancock The Elusiveness of Happiness in the Modern World.....	71
Nicolas Moscicki Gilson - voudrait-il deconstruire la metaphysique?.....	79
Michał Zembrzuski In Defense of Realism. The Metaphysical Thought of Mieczysław Gogacz.....	105
Mieczysław Gogacz Wpływ Étienne'a Gilsona na filozofię w Polsce.....	119

Rozprawy i artykuły

Artur Andrzejuk Własności istnieniowe bytu w interpretacji tomizmu konsekwentnego.....	131
Michał Zembrzuski Problem <i>mind-body</i> w świetle Tomaszowej koncepcji hylemorfizmu.....	159
Marcin W. Bukala Siódme: „Nie kradnij”. O średniowiecznym odkrywaniu rynku na marginesie książki Paola Prodiego.....	177
Artur Andrzejuk Problem pojęcia natury w pismach Tomasza z Akwinu.....	193
Magdalena Płotka From <i>scibile</i> to <i>operabile</i> . Metaphilosophical and Methodological Debate on Practical Character of Artes in 15th Century Cracow.....	213
Izabella Andrzejuk Filozoficzne podłoże mistyki św. Jana od Krzyża.....	229

Magdalena Płotka	
Action and Happiness. A Reinterpretation of Thomas Aquinas's Theory of Happiness in Paul's of Wroclaw Ethical Thought	241
Krzysztof A. Wojcieszek	
Cnota trzeźwości: indywidualna czy społeczna?.....	255
Ewa Agnieszka Pichola	
Ne ite ad Thomam, sed ad von Hildebrand.....	271
Jan Pocij	
Konsekwencje metafizyczne ujęć materii i ruchu we współczesnej fizyce.....	287
Tomasz Pawlikowski	
Klasyczne ujęcia problemu prawdy w „post-świecie”	313

Sprawozdania i recenzje

Natalia Herold	
Naukowe Towarzystwo Tomistyczne	347
Izabella Andrzejuk	
Sprawozdanie z sympozjum naukowego „Tomizm konsekwentny” – 18 listopada 2017 roku.....	351
Michał Zembrzowski	
Sympozjum Tomistyczne na Uniwersytecie Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie – 28 lutego 2018 roku.....	355
Michał Zembrzowski	
Sprawozdanie z Sympozjum Tomistycznego w Łomży – 7 marca 2018 roku.....	359
Artur Andrzejuk	
Sprawozdanie z konferencji naukowej pt. „Małżeństwo i rodzina. Źródła kryzysu i drogi wyjścia” – 7 czerwca 2018 roku.....	365
Magdalena Płotka	
Sprawozdanie z międzynarodowej konferencji naukowej pt. „Filozofia a cywilizacje – w rocznicę śmierci Étienne'a Gilsona i Mieczysława Krąpca” – 8 czerwca 2018 roku ..	371
Natalia Herold	
Kulisy sporu o istotę i istnienie. Recenzja: Tomasz Sutton, <i>De esse et essentia</i> , Biblioteka Rocznika Tomistycznego, Warszawa 2018.....	377
Magdalena Płotka	
Świat uczuć i świat rozumu. Recenzja: Justyna Fiołek, <i>Świat uczuć u świętego Tomasza z Akwinu</i> , Warszawa 2017.....	385
Bożena Listkowska	
O nieprostych kwestiach w sposób prosty, jasny i precyzyjny. Recenzja: Artur Andrzejuk, <i>Tomasz z Akwinu jako filozof</i> , Warszawa 2017.	389
Izabella Andrzejuk	
Podstawy filozofii wychowania. Recenzja: Mikołaj Krasnodębski, <i>Antropologia edukacji - wybrane aporie w świetle filozofii klasycznej</i> , Głogów 2018	397

Polemiki i dyskusje

Nicolas Moscicki

Structure de l'être dans *La Somme contra Gentiles*. Essai de reflexion sur l'article de Professeur Artur Andrzejuk *Struktura bytu w «Summa contra Gentiles» Tomasza z Akwinu*, *Rocznik Tomistyczny / Annuaire Thomiste* N° 6 (2017).....405

Nota o autorach..... 421

Table of Contents

Editorial.....	11
Raymond Leo Cardinal Burke The Crisis regarding Marriage in the Present Day.....	13
On Étienne Gilson thought on the anniversary of his death	
Mieczysław Gogacz Gilson and Philosophy.....	39
Richard Fafara Philosophy and Civilization	53
Peter Redpath An American Perspective on the Christian Philosophy of St. Thomas Aquinas: Midwife to Birth of a New and Improved Global Civilization of Freedom!.....	61
Curtis L. Hancock The Elusiveness of Happiness in the Modern World.....	71
Nicolas Moscicki Did Gilson Intend to Deconstruct the Metaphysics?	79
Michał Zembrzuski In Defense of Realism. The Metaphysical Thought of Mieczysław Gogacz	105
Mieczysław Gogacz Influence of Étienne Gilson on Philosophy in Poland	119

Dissertations and articles

Artur Andrzejuk Existential Properties in the Interpretation of Consequent Thomism	131
Michał Zembrzuski Mind-body Problem in the Light of Aquinas's Conception of Hylomorphism	159
Marcin W. Bukala „Seventh: You shall not steal” – Notes on the Medieval „Discovering” of the Market in the Margin of Paulo Prodi's Book.....	177
Artur Andrzejuk Problem of the Concept of Nature in Thomas Aquinas's Texts.....	193
Magdalena Płotka From <i>scibile</i> to <i>operabile</i> . Metaphilosophical and Methodological Debate on Practical Character of Artes in 15th Century Cracow.....	213
Izabella Andrzejuk Philosophical Grounds of Mysticism of St. John of the Cross	229

Magdalena Płotka	
Action and Happiness. A Reinterpretation of Thomas Aquinas's Theory of Happiness in Paul's of Wroclaw Ethical Thought	241
Krzysztof A. Wojcieszek	
The Virtue of Sobriety: Individual or Social?.....	255
Ewa Agnieszka Pichola	
Ne ite ad Thomam, sed ad von Hildebrand [Do not go to Thomas, go to von Hildebrand].....	271
Jan Pocij	
The Metaphysical Consequences of the Concepts of Matter and Motion in Contemporary Physics.....	287
Tomasz Pawlikowski	
The Classic Approaches to the Problem of Truth in the „Post-World”	313

Reports and Reviews

Natalia Herold	
Scientific Thomistic Society	347
Izabella Andrzejuk	
Report on the Conference „Consequent Thomism” – 18th of November 2017	351
Michał Zembruski	
Report on the Thomistic Conference at Cardinal Stefan Wyszyński University in Warsaw – 28th of February	355
Michał Zembruski	
Report on the Thomistic Conference in Łomża – 7th of March 2018.....	359
Artur Andrzejuk	
Report on the conference „Marriage and family. The sources of crisis and ways out” – 7th of June 2018.....	365
Magdalena Płotka	
Report on the International Conference „Philosophy and Civilisation – on the Anniversary of Death of Étienne Gilson and Mieczysław Krąpiec” – 8th of June 2018	371
Natalia Herold	
Behind the Scenes of the Essence and Existence Dispute. Review: Tomasz Sutton, <i>De esse et essentia</i> , Biblioteka Rocznika Tomistycznego, Warszawa 2018.....	377
Magdalena Płotka	
The World of Emotions and the World of Reason. Review: <i>Justyna Fiołek, Świat uczuć u świętego Tomasza z Akwinu</i> [The World of Emotions in Saint Thomas Aquinas], Katowice 2017.....	385
Bożena Listkowska	
On Non Simple Issues in a Simple, Clear and Precise Way. Review: Artur Andrzejuk, <i>Tomasz z Akwinu jako filozof</i> [Thomas Aquinas as a Philosopher], Warszawa 2017.....	389
Izabella Andrzejuk	
Basics of the Philosophy of Education. Review: Mikołaj Krasnodębski, <i>Antropologia edukacji - wybrane aporie w świetle filozofii klasycznej</i> [Anthropology of Education - Selected Aporias in the Light of Classical Philosophy], Głogów 2018.....	397

Controversy and Discussions

Nicolas Moscicki

Structure of Being in *Summa contra Gentiles*. An Attempt of Reflection on the Artur
Andrzejuk's Text *Struktura bytu w «Summa contra Gentiles» Tomasza z Akwinu*, *Rocznik
Tomistyczny / Thomistic Yearbook N° 6 (2017)* 405

Note about authors..... 421

O nieprostych kwestiach w sposób prosty, jasny i precyzyjny

Recenzja:

Artur Andrzejuk, *Tomasz z Akwinu jako filozof*,
Wydawnictwo Von Borowiecky, Warszawa 2017, stron 183.

Tomasz z Akwinu jako filozof prof. Artura Andrzejuka to książka łącząca w sobie cechy rzadko idące dziś w parze: naukową treść i przystępną formę. Autor z niezwykłą precyzją, starannością i wnikliwością prezentuje w niej skomplikowane zagadnienia filozoficzne w sposób interesujący, a zarazem prosty i zrozumiały. Dzięki temu praca może stanowić pozycję, po którą sięgną nie tylko zawodowi filozofowie, ale także studenci i wszyscy zainteresowani myślą św. Tomasza. Warto podkreślić, że jest to książka biograficzna, filozoficzna i historycznofilozoficzna zarazem. Tak jak o Władysławie Tatarkiewiczzie napisano, że w takiej mierze, w jakiej był historykiem filozofii, był też filozofem, tak w opisywanej pracy prof. Andrzejuk jest biografem, historykiem filozofii i filozofem. Czy także w równej mierze? Wydaje się,

że dziedziną, która wysuwa się w książce na pierwszy plan, jest filozofia. Taka też – jak się wydaje – była intencja Autora, co pokazuje „(...) struktura książki (...) tak pomyślana, aby śledząc życiorys Tomasza oraz kolejno powstające dzieła, omawiać pojawiające się w nich kluczowe tematy filozofii Akwinaty. W ten sposób przedstawione (...) [są – B.L.] kolejno: metafizyka Tomasza, jego antropologia oraz etyka” (s. 12).

Prezentując filozofię Tomasza, Autor nie relacjonuje i nie powtarza koncepcji Akwinaty, ale myśli jego ujęciami, wnika w ich istotę, odnajduje źródła, z których wyrosły i konsekwencje, do których doprowadziły. Dzięki ukazaniu filozofii Tomasza w powiązaniu z jego życiem, sytuacją historyczną i teologiczną średniowiecza, zyskuje ona szerszy kontekst, staje się bardziej zrozumiała jako dzieło

Dr Bożena Listkowska, adiunkt w Instytucie Filozofii Uniwersytetu Kazimierza Wielkiego w Bydgoszczy.

konkretnej epoki i konkretnego człowieka. Szersze spojrzenie na dorobek naukowy Tomasza i głębsze wniknięcie w rozważane przez niego zagadnienia pozwala dostrzec, że Akwinata był nie tylko wybitnym teologiem, ale także wybitnym filozofem. Stąd kwestionowanie filozoficznego charakteru jego twórczości z powodu jego teologicznego wykształcenia czy też duchowej formacji trzeba uznać za całkowicie nieuzasadnione. Prawdą jest, że „Tomasz był teologiem, ale teologia, a szczególnie średniowieczna teologia spekulatywna, wymagała filozofii, budowała się na niej i zawierała ją w swej strukturze. Można więc powiedzieć, że Tomasz był filozofem, ponieważ był teologiem” (s. 11). I chociaż niekiedy te same zagadnienia rozważał w filozofii i w teologii, doskonale odróżniał przedmioty formalne obu dyscyplin. Nie mylił też argumentacji filozoficznej z teologiczną, świadomie posługując się odmiennym jej typem w wypowiedziach teologicznych (argumentacja odwołująca się do objawienia), a odmiennym w filozoficznych (argumentacja odwołująca się do rozumu).

Książka *Tomasz z Akwinu jako filozof* składa się z pięciu rozdziałów. Otwiera ją *Życiorys św. Tomasza wraz z chronologią powstawania dzieł* ujęty w formę tabeli zawierającej daty, przypadające na nie wydarzenia z życia myśliciela oraz tytuły jego prac. *Życiorys* stanowi syntetyczne ujęcie biografii naukowej Akwinaty pozwalające na szybkie prześledzenie etapów jego twórczości oraz czasu i miejsca powstania poszczególnych rozpraw. Po *Życiorysie* następuje *Wstęp*, w którym Autor przedstawia cel pracy

oraz „klucz interpretacyjny”, zastosowany do twórczości Akwinaty. Jest nim oparcie wszystkich rozważań na tekstach źródłowych Tomasza i jego koncepcji istnienia jako aktu bytu. Konsekwentne prowadzenie analiz filozoficznych z perspektywy aktu istnienia sytuuje refleksję prof. Andrzejuka w nurcie tzw. tomizmu konsekwentnego (s. 12).

W rozdziale pierwszym pt. *Młodość i edukacja* prof. Andrzejuk wprowadza czytelnika w sytuację rodzinną młodego Tomasza, etapy jego edukacji i formacji duchowej. Akwinata przyszedł na świat w 1224 lub 1225 roku w rodzinie hrabiowskiej. Po odbyciu nauki w opactwie benedyktynów podjął studia na uniwersytecie w Neapolu. Następnie – wbrew woli i planom rodziny – wstąpił do zakonu dominikanów. Kontynuował edukację u Alberta Wielkiego, po której ukończeniu objął stanowisko sentencjonariusza na Uniwersytecie Paryskim. Po uzyskaniu tytułu mistrza otrzymał katedrę teologii na tejże uczelni. Na pierwszy okres twórczości Tomasza przypadają prace: *Scriptum super libros Sententiarum*, *De ente et essentia* oraz *De principiis naturae*. Okres młodości Akwinaty to także czas sformułowania nowatorskiej metafizyki, przyznającej istnieniu pozycję aktu bytu. Czas powstania koncepcji świadczy o wczesnej dojrzałości naukowej Akwinaty, błyskotliwości i przenikliwości jego młodzieńczego umysłu.

W rozdziale drugim pt. *Pierwsza rezensura paryska* Autor przedstawia zmagania św. Tomasz z falą krytyki wymierzoną w zakony żebracze ze strony świeckich mistrzów uniwersyteckich,

którzy obawiając się zachwiania swojej dotychczasowej pozycji dążyli do ograniczenia duszpasterskiej działalności tychże zakonów. Krytyka ta przyjęła postać nie tylko pisemnych polemik, ale także studenckich strajków i tumultów, wymierzonych w samego Tomasza (s. 37-38). Dziełami Akwinaty z tego okresu są dwa traktaty napisane w obronie zakonów żebraczych: *Contra impugnantes Dei cultum et religionem* oraz *De perfectione spiritualis vitae*. Z tego okresu pochodzi także *ratio studiorum* (program studiów) sformułowany dla zakonu dominikanów. Tomasz ponadto „(...) rozpoczyna pisanie *Summa contra Gentiles*, nazywanej często *Summą filozoficzną*, gdyż zamiarem Akwinaty w tym dziele było wykazanie racjonalności prawd wiary chrześcijańskiej na podstawie samej tylko filozofii, bez odwoływania się do objawienia chrześcijańskiego” (s. 38). Głównym przedmiotem jego zainteresowań badawczych jest w tym okresie zagadnienie Bytu Absolutnego. Formułuje on koncepcję Samoistnego Aktu Istnienia, którego istotę stanowi istnienie, oraz opisuje pięć dróg, czyli pięć argumentów na istnienie Boga.

Rozdział trzeci pt. *Na dworze papieskim w Orvieto i w Rzymie* poświęcony jest twórczości Tomasza w czasie jego pobytu na dworze Urbana IV oraz w czasie pracy przy organizowaniu Studiów Generalnych Zakonu Kaznodziejskiego w Rzymie. Na dwór papieski przybył Tomasz na zaproszenie, które było skierowane do niego i kilku innych uczonych w celu utworzenia akademii nauk. W tym czasie kończy *Summę filozoficzną* oraz pisze szereg komentarzy do po-

szczególnych ksiąg Pisma Świętego. Także tam, na osobistą prośbę papieża, układa liturgię na uroczystość Bożego Ciała, którą tenże papież wprowadził w Kościele bullą z 1264 roku (s. 47). Po śmierci papieża Tomasz udaje się do Rzymu, gdzie rozpoczyna pisanie swojego najobszerniejszego i najdojrzałego dzieła, tj. *Summy teologii*. Profesor Andrzejuk zwraca uwagę na jego starannie przemyślaną strukturę, wzorowaną na schemacie dysputy uniwersyteckiej. Każdy artykuł *Summy* zbudowany był z tezy, po której wymieniane były najbardziej rozpowszechnione wobec niej zarzuty, następnie przywoływany był argument podważający te zarzuty, po tym argumentacie następowało wyłożenie stanowiska Akwinaty, a na samym końcu znajdowały się odpowiedzi na przywołane na początku artykułu zarzuty. Metoda ta służyła budowaniu erudycji słuchaczy, a także uczyła ich odróżniania od siebie typów rozumowań i doboru argumentacji. Ułatwiała też zapamiętywanie poszczególnych tez, stąd też nazywać ją można „mnemotechniką umysłową” (s. 50). Interesujące jest, że chociaż *Summa teologii* została pomyślana jako podręcznik teologiczny wiele miejsca poświęcił w niej Tomasz filozofii człowieka. Zdaniem prof. Andrzejuka świadczy to, że według Tomasza w centrum refleksji teologicznej powinien znajdować się człowiek, ponieważ to właśnie on jest odbiorcą słowa Bożego (s. 50).

Rozdział czwarty pt. *Druza regensura paryska i antropologiczna część „Summy teologii”* przedstawia najintensywniejszy okres pracy naukowej Akwinaty, przy-

padający na powtórne objęcie katedry teologii na Uniwersytecie Paryskim. Tomasz napisał wówczas kilkadziesiąt prac naukowych. Wiele uwagi poświęcił m.in. pismom Arystotelesa i ich właściwej interpretacji. W tamtym czasie bowiem za sprawą Sigera z Brabancji i Boecjusza z Dacji dominowały w nauce interpretacje filozofii Stagiryty niezgodne z treścią jego pism, a będące eklektyczną syntezą jego filozofii z ujęciami platońskimi i neoplatońskimi w wersji arabskiej. Chcąc uwolnić myśl Arystotelesa od wypaczeń, Tomasz podejmuje się prowadzenia wykładów z jego pism na Wydziale Sztuk, objaśniając poszczególne tezy Stagiryty z perspektywy dzieł, z których zostały zaczerpnięte i całej filozofii autora. Sięgając do Tomaszowych komentarzy pism Stagiryty, trzeba jednak pamiętać, że „(...) Tomaszowy wykład filozofii Arystotelesa jest arystotelizmem, a nie tomizmem. Własnej doktryny Tomasza, także filozoficznej, należy szukać w innych jego dziełach, między innymi w *Summie teologii* i kwestiach dyskutowanych” (s. 52). W tym okresie Tomasz wiele uwagi poświęca problematyce człowieka i moralności. Wypracowuje koncepcję człowieka jako realnie istniejącego bytu rozumnego, zawierającego w swej strukturze ontycznej istnienie oraz istotę. Ponieważ istota ta wyposażona jest w formę substancjalną będącą duszą rozumną, człowiek jest bytem wolnym i odpowiedzialnym, a jego postępowanie można oceniać w kategoriach dobra i zła moralnego. W rozdziale czwartym prof. Andrzejuk prezentuje Tomaszowe rozumienie struktury bytu ludzkiego oraz wyznaczane przez

nią poznanie i działanie. Podejmuje też refleksję nad ludzką moralnością.

W rozdziale piątym pt. *Neapol, śmierć, potępienia i kanonizacja* Autor opisuje losy Tomasza po zakończeniu drugiej rezensury paryskiej. Akwinata udaje się do Neapolu, gdzie obejmuje przygotowaną dla niego katedrę teologii. Jednocześnie kontynuuje pisanie *Summy teologii* oraz pomniejszych rozpraw. Pracę tę przerywa jednak nagle w 1273 roku z nieznanego bliżej powodu. Biografowie uważają, że mogło nim być doświadczenie mistyczne, choroba lub przemęczenie. W takim stanie dociera do Tomasza polecenie papieskie, by stawić się na soborze powszechnym w Lyonie. Na sobór ten Tomasz już nie dociera. Umiera w drodze na niego w 1274 roku. Pochowany zostaje w opactwie cystersów w Fossanova. Później ciało jego przeniesione zostaje do dominikańskiego konwentu w Tuluzie. Po śmierci Tomasza jego poglądy na Uniwersytecie Paryskim usiłuje upowszechniać Idzi Rzymianin. Zniekształca je jednak nieświadomie, przypisując Tomaszowi tezę o realnej różnicy między istotą i istnieniem. Poza Idzim Rzymianinem Tomasz nie ma bezpośrednich uczniów, którzy rozwijałoby jego doktrynę, co – jak wskazuje prof. Andrzejuk – spowodowane było najprawdopodobniej częstymi zmianami miejsca zamieszkania filozofa, uniemożliwiającymi mu wykształcenie kontynuatorów jego filozofii. Trzy lata po śmierci Tomasza, w 1277 roku, szereg jego tez teodycealnych zostaje potępionych przez kanclerza Uniwersytetu Paryskiego Stefana Tempiera, a kilkanaście dni później potępione zostają

tezy antropologiczne, tym razem przez kanclerza uniwersytetu w Oksfordzie Roberta Kildwardby'ego (s. 134-135).

Potępienia też Tomaszowych zostają odwołane dopiero w XIV wieku, a w 1323 roku papież Jan XXII ogłasza go świętym. Wydarzenia te nie wpływają jednak na większą popularność filozofii Akwinaty. Nawet fakt, że Pius V ogłosił Tomasza Powszechnym Doktorem Kościoła i nakazał publikację wszystkich jego dzieł, nie owocuje docenieniem oryginalności metafizyki Akwinaty. Uwaga papieża skierowana jest bowiem głównie na teologię Tomasza. Początkowo niewiele przynosi także próba odnowienia tomizmu powzięta przez Leona XIII w XIX wieku. Dopiero podjęte w połowie XX wieku studia nad oryginalnymi tekstami Tomasza doprowadzają do odkrycia jego teorii bytu (s. 139-140). Rozwinięcie jej i wyprowadzenie z niej dalszych wniosków prowadzi do narodzin tomizmu egzystencjalnego, a następnie tomizmu konsekwentnego. Stan badań na dziś pokazuje, że filozofia św. Tomasza nie jest wyłącznie dziełem historycznym. W tekstach Akwinaty wciąż „(...) jest wiele tematów filozoficznych, które czekają na swoje odkrycie. Jednak podstawowa nauka, jaka płynie z myśli Tomasza, jest taka, że to byt jest kryterium poznania i wobec tego to wierność rzeczywistości, a nie tekstom, nawet tekstom św. Tomasza, stanowi najważniejszą cechę tomizmu” (s. 140-141). Można więc powiedzieć, że filozofia Tomasza to taki sposób myślenia, który liczy się z rzeczywistością, afirmuje ją i broni jej poprzez ukazywanie jej takiej jaka ona faktycznie jest.

Po rozdziałach w książce *Tomasz z Akwinu jako filozof* zamieszczony jest *Skorowidz ważniejszych postaci i dzieł*. Zawiera on alfabetycznie uporządkowany wykaz postaci wraz z datami ich narodzin i śmierci, krótką biografię naukową oraz tytuły najważniejszych prac. Obecne w *Skorowidzu* dzieła opatrzone są syntetyczną charakterystyką zawartej w nich problematyki wraz z usytuowaniem ich w kontekście całego dorobku autora, *Skorowidz ważniejszych postaci i dzieł* stanowi narzędzie ułatwiające lekturę książki, zwłaszcza osobom rozpoczynającym studiowanie filozofii bądź niemającym wykształcenia filozoficznego. Umożliwia szybkie zorientowanie się w filozofii postaci i lepsze zrozumienie książki bez konieczności sięgania do słowników i encyklopedii filozoficznych. *Skorowidz* zawiera ponadto informacje o dwóch soborach powszechnych Kościoła katolickiego, tj. Soborze Lyońskim i Soborze Trydenckim, bardzo przydatne dla osób niezaznajomionych z problematyką teologiczną i historią Kościoła.

Po *Skorowidzu* w książce znajduje się *Bibliografia polskich tłumaczeń dzieł św. Tomasza z Akwinu* opracowana przez Michała Zembrzuskiego. Otwiera ją wykaz *Głównych wydań dzieł Tomasza z Akwinu*. W dalszej części *Skorowidz* zawiera katalog *Polskich tłumaczeń dzieł św. Tomasza z Akwinu* z podziałem na: *Syntezy teologiczne*, *Dysputy akademickie (Kwestie dyskutowane)*, *Komentarze do Pisma Świętego*, *Komentarze do Arystotelesa*, *Inne komentarze*, *Pisma polemiczne*, *Traktaty na wybrany temat*, *Opinie naukowe i listy*, *Dzieła liturgiczne*, *kazania*, *modlitwy i komentarze do nich*. Ten skrupulat-

ny i przejrzysty wykaz może stanowić cenną pomoc zarówno dla studentów piszących prace dyplomowe poświęcone Akwinacie, jak i dla pracowników naukowych zajmujących się jego twórczością bądź tylko interesujących się myślą Tomasza i pragnących lepiej ją poznać. Książkę *Tomasz z Akwinu jako filozof* zamyka *Indeks osobowy* pozwalający na odnalezienie w treści konkretnego myśliciela i zapoznanie się z rolą jaką jego filozofia odegrała w kształtowaniu się filozofii Tomasza, recepcji jego myśli bądź dziejach tomizmu.

Książka *Tomasz z Akwinu jako filozof* jest cennym przewodnikiem po filozofii św. Tomasza. Nie tylko wprowadza w myśl Akwinaty, ale także prezentuje jej najważniejsze zagadnienia, wnika w ich istotę i tłumaczy je w powiązaniu z życiem filozofa oraz sytuacją kulturową epoki. Autor prowadzi czytelnika poprzez skomplikowane zagadnienia filozoficzne i teologiczne, tak konstruując treść i formę rozprawy, aby ten bez trudu mógł odnaleźć informacje, których potrzebuje i ocenić je z punktu widzenia ważności. Służą temu m.in. dwa rozmiary czcionki zastosowane w tekście głównym. Zapisanie jednych partii rozprawy większą, a innych mniejszą czcionką pozwala na szybkie odnalezienie najważniejszych informacji o danym zagadnieniu, a pominięcie fragmentów

rozszerzających wiadomości i chociaż interesujących, to dla danej kwestii nie tak istotnych. Analogiczna zasada jest zastosowana do przypisów, w których szczególnie ważne informacje zostały zapisane pogrubioną czcionką, a pozostałe czcionką zwykłą. Bardzo pomocne są także często przez Autora stosowane schematy i tabele. Ułatwiają one zrozumienie i uporządkowanie zdobytych wiadomości.

Reasumując, *Tomasz z Akwinu jako filozof* jest książką, której pierwsza lektura z pewnością nie będzie ostatnią. To praca, po którą chętnie się sięga, do której się wraca, z której się korzysta. Zbiera i porządkuje wiedzę o filozofii św. Tomasza, wyjaśnia narosłe wokół niej nieporozumienia, pokazuje możliwe typy interpretacji i wyjaśnia, jak sam Akwinata chciał, by ją rozumiano. Książka dostarcza czytelnikowi ważnych informacji o poszczególnych zagadnieniach filozoficznych wraz z kontekstem umożliwiającym pełniejsze ich zrozumienie. Pozwala osadzić w historii poszczególne zdarzenia i zobaczyć zachodzące między nimi zależności. Jest tekstem naukowym, choć doskonale sprawdzi się także w roli tekstu popularyzującego naukę. Pozwala na to jasność zawartego w niej wykładu, a także język. *Tomasz z Akwinu jako filozof* – podobnie jak wcześniejsze prace Autora¹ –

¹ *Człowiek i decyzja*, Wydawnictwo Nawo, Warszawa 1998, *Filozofia moralna w tekstach Tomasza z Akwinu*, Wydawnictwo Nawo, Warszawa 1999, *Małe vademecum tomizmu. Wypisy z ksiąg filozoficznych Tomasza z Akwinu*, Wydawnictwo Nawo, Warszawa 1999, *Prawda o dobru. Problem filozoficznych podstaw etyki tomistycznej*, Wydawnictwo Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego, Warszawa 2000, *Człowiek i dobro*, Wydawnictwo Nawo, Warszawa 2002, *Istnienie i istota*, Wydawnictwo Nawo, Warszawa 2003, *Elementarz filozofii*, Wydawnictwo Nawo, Warszawa 2007, *Metafizyka obecności. Wstęp do teorii relacji osobowych*, Wydawnictwo Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego, Warszawa 2012.

napisana jest piękną polszczyzną, pozbawioną pretensjonalnych ozdobników, długich i zawiłych zdań oraz niepotrzebnych dygresji. Można wyrazić żal, że na rynku wydawniczym jest tak niewiele

równie starannie napisanych książek, i nadzieję, że już niebawem prof. Artur Andrzejuk sprawi czytelnikom intelektualną i estetyczną przyjemność kolejną swoją książką.

Mikołaj Krasnodębski

Antropologia edukacji - wybrane aporie w świetle filozofii klasycznej

Głogów 2018

Książka jest kolejną pozycją Autora poświęconą problematyce pedagogicznej w kontekście filozoficznych podstaw nauki o wychowaniu. Autor wprowadza w niej własną kolejność podejmowanych zagadnień, począwszy od pewnych filozoficznych podstaw, poprzez szkic antropologiczny, kulturowy, historyczno-filozoficzny aż do egzemplifikacji sposobu postrzegania wychowania człowieka według bł. Edmunda Bojanowskiego. Proponowana przez Autora filozofia wychowania zasadza się na tomistycznej koncepcji człowieka jako osoby, co sprawia, że w tak zakreślonym obszarze wychowanie jawi się jako relacja zachodząca między bytami osobowymi, a więc zależna od podmiotu i kresu. Także w nurcie tomistycznym mamy określony jasno cel wychowania. Słusznie więc Krasnodębski umieszcza filozofię wychowania wśród dyscyplin z zakresu filozofii praktycznej, przyjmując zarazem, iż zależy ona od metafizyki, filozofii człowieka oraz etyki. Jednocześnie tak zakrojona filozofia wychowania nie utożsamia się z pedagogiką.

Wydawnictwo Państwowej Wyższej Szkoły Zawodowej w Głogowie
e-mail: wydawnictwo@pwsz.glogow.pl

Nota o Autorach

Artur Andrzejuk – prof. dr hab., prof. zwyczaj. Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego (UKSW), na którego Wydziale Filozofii Chrześcijańskiej kieruje Katedrą Historii Filozofii Starożytnej i Średniowiecznej oraz Sekcją Historii Filozofii. Autor szeregu publikacji z zakresu filozofii i teologii średniowiecznej, tomizmu, etyki i klasycznej filozofii człowieka. Interesuje się problematyką uczuć, sprawności i cnót moralnych, relacji osobowych. Jest uczniem Profesora Mieczysława Gogacza. Nr ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-7926-4070>

Izabella Andrzejuk – dr, wykładowca w Wyższej Szkole Stosunków Międzynarodowych i Amerykanistyki oraz Wyższej Szkole Komunikowania, Politologii i Stosunków Międzynarodowych, a także na studiach podyplomowych Wydziału Studiów nad Rodziną UKSW. Wielokrotnie wygłaszała wykłady i referaty w Wielkiej Brytanii na zaproszenie PUNO (Polskiego Uniwersytetu na Obczyźnie), IPAK (Instytutu Polskiego Akcji Katolickiej), PON UJ (Polskiego Ośrodka Naukowego Uniwersytetu Jagiellońskiego w Londynie) oraz parafii polskich. Jest autorką ponad dwudziestu artykułów o tematyce filozoficznej. Zainteresowania naukowe: historia filozofii (arystotelizm, tomizm, filozofia polska); filozofia, etyka, klasyczna teoria człowieka, filozoficzne podstawy mistyki. Napisała książkę pt. *Filozofia przyjaźni. Tomasz z Akwinu* (Warszawa 2007). Nr ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-4961-2580>

Marcin W. Bukala – dr hab., prof. w Instytucie Filozofii i Socjologii PAN, w Zakładzie Historii Filozofii Starożytnej i Średniowiecznej. Zajmuje się historią etyki i teologii moralnej w Średniowieczu, zwłaszcza etyki gospodarczej, a także historią prawa kanonicznego i edukacji. W latach 2005-2007 prowadził badania jako stypendysta Uniwersytetu Bolońskiego, pod opieką Profesora Ovidiego Capitaniego. Jest wydawcą tekstów z filozofii i teologii polskiej XIV i XV wieku i uczestnikiem projektu «Corpus Philosophorum Polonorum». Do nowszych publikacji tego autora należą m.in.: reedycja i polski przekład traktatów etyczno-ekonomicznych Mateusza z Krakowa (Kęty, 2011) oraz monografia *Risk and Medieval «Negotium»...* (Spoleto, 2014) o pojmowaniu ryzyka gospodarczego w prawie

kanonicznym i teologii u schyłku XII i w XIII stuleciu. M. W. Bukala jest też współautorem podręcznika *Biznes, etyka, odpowiedzialność* (Warszawa, 2012).

Raymond Leo Kardynał Burke – dr prawa kanonicznego. Był arcybiskupem St. Louis, prefektem Trybunału Sygnatury Apostolskiej oraz członkiem Kongregacji ds. Kultu Bożego i Dyscypliny Sakramentów. W 2014 r. podpisał (wraz z trzema innymi kardynałami) *Dubia (Wątpliwości)* wobec adhortacji posynodalnej *Amoris Laetitia*, po czym został usunięty z funkcji prefekta Trybunału Sygnatury, a mianowany patronem Suwerennego Zakonu Maltańskiego (funkcja czysto formalna i w znacznym stopniu honorowa). Pomimo tego Kard. Burke nieustępliwie broni tradycyjnej doktryny katolickiej o nierozzerwalności małżeństwa, którą – jego zdaniem – wspomniana adhortacja zdaje się podważać.

Richard Fafara – dyplom magistra i doktora filozofii zrobił na Uniwersytecie w Toronto (Kanada). Studiował również na Sorbonie w Paryżu oraz Polskiej Akademii Nauk w Warszawie. Jest autorem, m.in., monografii *The Malebranche Moment: Selections from the Letters of Étienne Gilson & Henri Gouhier (1920-1936)*.

Mieczysław Gogacz – prof. zw. dr hab., emerytowany profesor Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego (dawnej Akademii Teologii Katolickiej). Stworzył konsekwentną odmianę tomizmu egzystencjalnego. W jego ramach broni teorii aktu istnienia i zasady niesprzeczności, tezy o odrębności i wewnętrznej jedności jednostkowych bytów oraz wynikającego z tych twierdzeń realizmu i pluralizmu bytowego. Zaproponował szereg doprecyzowań w dyscyplinach filozoficznych, takich jak filozofia bytu, antropologia filozoficzna, etyka i pedagogika. Formułował podstawy etyki zawodowej lekarza, żołnierza, funkcjonariusza Straży Granicznej; wykładał te etyki na AM, WAT i UW. Uczestniczył w debatach publicznych na temat ochrony życia, etyki zawodowej, racji stanu, polityki kulturalnej i naukowej państwa. Wykaz publikacji M.Gogacza obejmuje prawie 1000 pozycji.
Nr ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-0517-0781>

Curtis Hancock – jest emerytowanym profesorem filozofii. Sprawował funkcję prezesa American Maritain Association, jest współzałożycielem Gilson Society. Opublikował siedem książek, w tym *Recovering a Catholic Philosophy of Elementary Education* (Mount Pocono, Pennsylvania: Newman

House Press, 2005). Publikował również liczne artykuły i recenzje. Był aktywny w Ameryce i Europie, pisząc i wygłaszając wykłady na temat przywództwa, filozofii politycznej, etyki i filozofii religii.

Natalia Herold – mgr, absolwentka prawa i administracji na Uniwersytecie Gdańskim (lic.) i Uniwersytecie Warszawskim (mgr). Jest sekretarzem Zarządu Naukowego Towarzystwa Tomistycznego. Interesuje się filozofią klasyczną, a w niej szczególnie etyką i pedagogiką. Publikuje w „Roczniku Tomistycznym”.

Nr ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-4761-9495>

Bożena Listkowska – dr, adiunkt w Instytucie Filozofii Uniwersytetu Kazimierza Wielkiego w Bydgoszczy. Ukończyła studia filologiczne na Wydziale Humanistycznym Akademii Bydgoskiej oraz studia filozoficzne na Wydziale Filozofii Chrześcijańskiej UKSW. Doktorat nauk humanistycznych w zakresie filozofii otrzymała na UKSW w wyniku obrony rozprawy pt. *Łowiańskie modyfikacje tomizmu tradycyjnego w pracach ks. Piotra Chojnackiego*; wersja książkowa: *Tomizm otwarty Piotra Chojnackiego* (Bydgoszcz 2014). Prowadzi badania nad współczesną filozofią polską. Przedmiotami jej zainteresowań są w szczególności filozofia człowieka i metafizyka. Współredaktor serii książek: „Tomizm polski 1879–1918. Słownik filozofów”, „Tomizm polski 1919–1945. Słownik filozofów” i „Tomizm polski 1946–1965. Słownik filozofów”.

Nr ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-6635-5934>

Mikołaj Mościcki – dr, absolwent Wydziału Filozofii Chrześcijańskiej na Akademii Teologii Katolickiej; (1976-78) stypendysta fundacji „Pax Christi” w Wiedniu; (1978-1980) stypendysta Rządu Francuskiego w Strasbourgu (1980) Uzyskał doktorat uniwersytecki z filozofii. Mieszka we Francji.

Nr ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-3999-1406>

Tomasz Pawlikowski – dr hab. , prof. Wyższej Szkoły Edukacji Zdrowotnej i Nauk Społecznych w Łodzi, absolwent ATK, doktor UW. Autor czterech książek o tematyce filozoficznej. Ostatnią była monografia *Prawda następstwem istnienia. Problem prawdy w interpretacji św. Tomasza z Akwinu*, Wydawnictwo (Lublin 2013). Ponadto autor jednej książki historycznej, kilkudziesięciu artykułów naukowych, 127 haseł w „Powszechnej Encyklopedii Filozofii” i 32 w „Encyklopedii Filozofii Polskiej”, a także ponad 20 pomniejszych publikacji (hasła w „Encyklopedii

Katolickiej”, „Wielkiej Encyklopedii PWN”, recenzje).

Ewa Agnieszka Pichola – mgr, absolwentka Wydziału Filozofii Chrześcijańskiej UKSW. Obecnie doktorantka, kontynuuje badania w Instytucie Filozofii Uniwersytetu Jagiellońskiego. Przygotowuje rozprawę, w której analizuje dorobek Dietricha von Hildebranda z perspektywy obecności wątków modernistycznych w pismach niemieckiego fenomenologa. Interesuje się zagadnieniami z pogranicza metafizyki i psychologii, a dokładnie filozoficznych podstaw koncepcji psychologicznych i antropologicznych aspektów prawdy. Publikuje, uczestniczy w konferencjach, tłumaczy w j. angielskim.
Nr ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-6078-7384>

Magdalena Płotka – dr hab, kierownik (p/o) Katedry Historii Filozofii Polskiej Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie. Z-ca redaktora naczelnego Rocznika Tomistycznego. Zainteresowania naukowe skupiają się wokół średniowiecznej filozofii praktycznej, historii filozofii polskiej w XV i XVI wieku, paleografii łacińskiej oraz filozofii współczesnej. Jest autorką książki *Metafizyka i semantyka. Filozofia Jana Wersora* (Warszawa, 2013) oraz *Filozofia jako praktyka. Myśl krakowskiego praktycyzmu w XV i XVI* (Warszawa 2016). Publikuje w „Rocznikach Filozoficznych”, „Edukacji filozoficznej”, „Filo-sofiji”, „Roczniku Tomistycznym” i in.
Nr ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-6993-2178>

Jan Pocięj – inż., magister teologii. Napisał rozprawę doktorską w Instytucie Filozofii UJ na temat związków filozofii ks. prof. Tadeusza Wojciechowskiego z odkryciami fizyki i biologii dwudziestego wieku (2017). Autor artykułu „Piotra Semenki próba odnowy filozofii klasycznej” (RT 5(2016)). Uczestnik X Międzynarodowego Kongresu Ontologicznego w San Sebastian (2012), gdzie wygłosił referat „The Wave-Corpuscle Duality of Matter and the Nature of the Universe”. Jego zainteresowania naukowe skupiają się wokół aktualizacji tomizmu w oparciu o współczesny obraz świata opracowany przez nauki przyrodnicze. Jest członkiem Sodalicii Świętej Jadwigi Królowej.
Nr ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-5698-6401>

Peter Redpath – jest rektorem Adler-Aquinas Institute; jest również dyrektorem Aquinas School of Leadership, kierownikiem studiów tomistycznych w Holy Apostles College and Seminary (USA); a także

aktywnym badaczem na Uniwersytecie Abat Oliba w Barcelonie (Hiszpania).

Krzysztof Andrzej Wojcieszek – dr hab., prof. Pedagogium Wyższej Szkoły Nauk Społecznych w Warszawie, gdzie kieruje Zakładem Profilaktyki Społecznej, Resocjalizacji i Pracy Socjalnej. Biolog molekularny, filozof (etyk), pedagog. Specjalizuje się w profilaktyce problemów alkoholowych, a filozoficznie w teorii rodzicielstwa, dydaktyce filozofii i analizie procesu rozpaczy. Członek konsultor Zespołu ds. Apostolstwa Trzeźwości i Osób Uzależnionych przy Konferencji Episkopatu Polski. Twórca wielu uznanych programów profilaktycznych („Noe”, „Debata”, „Korekta”, „Smak życia czyli debata o dopalaczach”, „ARS czyli jak dbać o miłość”). Autor licznych publikacji, zarówno filozoficznych, jak i zwłaszcza pedagogicznych. Ekspert wielu instytucji i zrzeszeń.

Nr ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-1047-8000>

Michał Zembrzuski – dr, adiunkt w Katedrze Historii Filozofii Starożytnej i Średniowiecznej Wydziału Filozofii Chrześcijańskiej UKSW. Pracę doktorską poświęcił tematyce zmysłów wewnętrznych w koncepcji św. Tomasza z Akwinu. Interesuje się problematyką epistemologiczną w starożytności i średniowieczu, a szczególnie problematyką pamięci i teorią intelektu możliwościowego i czynnego. Jest współredaktorem książek w serii „Opera Philosophorum Medii Aevii”. W jej ramach w 2012 opublikował monografię: Tomasz z Akwinu. *Komentarz „O pamięci i przypominaniu”*.

Nr ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-4647-479X>

